

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาภายในภาควิชาสังคมวิทยา ภาควิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาภูมิศาสตร์ ภาควิชาปรัชญาและศาสนา และภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง ระหว่างวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงกับกลุ่มภาคเหนือ เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนประกอบการสอนวิชาสังคมศึกษาในระดับปริญญาตรี

2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาระหว่าง 5 ภาควิชา คือ ภาควิชาสังคมวิทยา ภาควิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาภูมิศาสตร์ ภาควิชาปรัชญาและศาสนา และภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง ทั้งในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงและกลุ่มภาคเหนือ เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนประกอบการสอนวิชาสังคมศึกษาในระดับปริญญาตรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวิธีดำเนินการเป็น 2 วิธี คือ

วิธีที่หนึ่ง เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนประกอบการสอนวิชาสังคมศึกษา โดยวิเคราะห์จากหลักสูตรสภาการศึกษาพิชิตครู พ.ศ. 2519 และ 2524 เอกสารประกอบการสอน ประมวลการสอน คู่มือครู หนังสือแบบเรียน รวมทั้งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิธีที่สอง เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เกี่ยวกับความคิดเห็นในการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนประกอบการสอนวิชาสังคมศึกษาในระดับปริญญาตรี ของอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงและกลุ่มภาคเหนือ มีลักษณะดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรเป็นอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาทั้งหมด ที่ปฏิบัติการสอนอยู่ในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงและกลุ่มภาคเหนือ ประจำปีการศึกษา 2526 จำนวน 201 คน ซึ่ง

ประกอบด้วยอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวง 90 คน โดยเป็น
 อาจารย์จากภาควิชาสังคมวิทยา 20 คน อาจารย์จากภาควิชาประวัติศาสตร์จำนวน 18 คน
 อาจารย์จากภาควิชาภูมิศาสตร์ 19 คน อาจารย์จากภาควิชาปรัชญาและศาสนา 16 คน
 อาจารย์จากภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง 17 คน และอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษา
 ในวิทยาลัยครูกลุ่มภาคเหนือ 111 คน โดยเป็นอาจารย์จากภาควิชาสังคมวิทยา 25 คน
 อาจารย์จากภาควิชาประวัติศาสตร์ 22 คน อาจารย์จากภาควิชาภูมิศาสตร์ 23 คน อาจารย์
 จากภาควิชาปรัชญาและศาสนา 20 คน อาจารย์จากภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง
 21 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยการ
 ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน และอาจารย์
 ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ลักษณะของแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ถามข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะ
 เป็นแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ 2 ถามข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นในการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน
 ประกอบการสอนวิชาสังคมศึกษาในระดับปริญญาตรี ในเรื่องต่อไปนี้

1. ประเภทของแหล่งชุมชน
2. วิธีการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน
3. ช่วงเวลาที่ใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน
4. กิจกรรมที่ให้นักศึกษาปฏิบัติก่อนและหลังการใช้ประโยชน์จาก

แหล่งชุมชน

แบบสอบถามมีลักษณะ เป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale)

กำหนดค่าคะแนนออกเป็น 5 ระดับ ตามระดับความคิดเห็นของอาจารย์เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์
 จากแหล่งชุมชนประกอบการสอนวิชาสังคมศึกษาในระดับปริญญาตรี ตั้งแต่เห็นว่าสำคัญมากที่สุด
 จนถึงเห็นว่าสำคัญน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ถามข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาหรืออุปสรรค และข้อเสนอแนะในการ
 ใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนประกอบการสอนวิชาสังคมศึกษาในระดับปริญญาตรี แบบสอบถาม
 มีลักษณะ เป็นคำถามปลายเปิด (Open-ended)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ส่งหนังสือขอความร่วมมือในการทำวิจัยของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไปยังหัวหน้าสถานศึกษา 14 แห่ง ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปส่งด้วยตนเอง และรับคืนหมดในวันที่ 19 กันยายน 2527 รวมเวลาที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล 61 วัน จำนวนแบบสอบถามที่แจกไปทั้งสิ้น 214 ฉบับ ได้รับกลับคืนมา 201 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 93.13

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 วิเคราะห์จากหลักสูตรสภาการศึกษา พ.ศ. 2519 และ 2524

เอกสารประกอบการสอน ประมวลการสอน คู่มือครู หนังสือแบบเรียน รวมทั้งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.2 วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็นของอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษา เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนประกอบการสอนวิชาสังคมศึกษาในระดับปริญญาตรี โดยการนำคะแนนที่ได้จากแบบสอบถามมาคำนวณหาค่าต่าง ๆ ทางสถิติ โดยอาศัยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistical Package for the Social Science) ที่สถาบันบริการคอมพิวเตอร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

4.2.1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยหาค่าร้อยละ

4.2.2 เปรียบเทียบความคิดเห็นของอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาในภาควิชาเดียวกัน ระหว่างวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงกับกลุ่มภาคเหนือ เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนประกอบการสอนวิชาสังคมศึกษาในระดับปริญญาตรี ใช้วิธีการทดสอบค่าที (t-test)

4.2.3 เปรียบเทียบความคิดเห็นของอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ระหว่าง 5 ภาควิชา ทั้งในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงและกลุ่มภาคเหนือ เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนประกอบการสอนวิชาสังคมศึกษาในระดับปริญญาตรี ใช้วิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of Variance) ถ้าพบว่ามีความคิดเห็นแตกต่างกันก็จะทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ตามวิธีของ เชฟเฟ (Scheffe')

4.2.4 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาหรืออุปสรรค และข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน วิเคราะห์โดยใช้วิธีการแจกแจงความถี่

สรุปผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยเอกสาร สรุปได้ดังนี้

1. ประเภทของแหล่งชุมชนแบ่งเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

- 1.1 ประเภทที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ลักษณะภูมิประเทศ ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น
- 1.2 ประเภทที่เกิดขึ้นจากความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ เช่น สิ่งก่อสร้าง การประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ
- 1.3 ประเภทที่เป็นมนุษย์ ซึ่งไม่จำกัดในด้านความรู้ ความสามารถ ทั้งนี้ ย่อมแล้วแต่การเลือกที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์

2. วิธีการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนแบ่งเป็น 2 วิธีใหญ่ ๆ คือ

- 2.1 การนำผู้เรียนไปสู่ชุมชน โดยใช้การศึกษาออกสถานที่ซึ่งอาจเป็น ภายในสถานศึกษา ภายในชุมชนนั้น หรือนอกชุมชนอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งนี้รวมถึงการตั้งค่าย พักแรม เพื่อการศึกษาด้วย ใช้การสำรวจเพื่อศึกษาสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน ใช้การสัมภาษณ์ เพื่อศึกษารายละเอียดเฉพาะอย่างในชุมชน ใช้การสังเกตเพื่อนำผลที่ได้มาประเมินรวมกับการศึกษาอย่างอื่น และใช้การฝึกงานเพื่อให้ผู้เรียนได้เพิ่มประสบการณ์ภาคสนามอย่างจริงจัง
- 2.2 การนำแหล่งความรู้ในชุมชนมาสู่ชั้นเรียน โดยเชิญวิทยากรที่มีความรู้ ความสามารถมาให้ความรู้แก่ผู้เรียน การขอ ยืม ชื่อ เอกสารและวัสดุที่มีคุณค่าทางการศึกษา เพื่อนำมาใช้สอน หรือจัดนิทรรศการ

3. ช่วงเวลาที่ใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนมีดังนี้

- 3.1 การใช้ช่วงเวลาในการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน มิได้ระบุชัดเจน ในเอกสารว่าจะใช้ช่วงเวลาไหน เพียงแต่ให้อยู่ในความเหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนการสอน เนื้อหาสาระและความพร้อมของผู้เรียน
- 3.2 การจัดช่วงเวลาที่ใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน เท่าที่ปรากฏในเอกสาร ส่วนใหญ่ได้แก่ วันหยุดเสาร์-อาทิตย์ วันหยุดราชการ หรือเมื่อมีโอกาสพิเศษ

4. กิจกรรมที่ให้นักศึกษาปฏิบัติก่อนและหลังการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน มีดังนี้

4.1 การจัดกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของผู้สอน ด้วยเหตุนี้ผู้สอนจำเป็นต้องเลือกกิจกรรมให้เหมาะสมกับตัวผู้เรียน เวลา โอกาส ความพร้อมของผู้เรียน รวมทั้งค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ด้วย

4.2 กิจกรรมที่ให้นักศึกษาปฏิบัติส่วนใหญ่ได้แก่ การจัดอภิปราย การเขียนรายงาน การศึกษานอกสถานที่ การศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็นของอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษา เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนประกอบการสอนวิชาสังคมศึกษาในระดับปริญญาตรีสรุปผลได้ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพของอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาในระดับปริญญาตรี ในวิทยาลัยครุกุ่มนครหลวงและกลุ่มภาคเหนือ

1. สถานภาพของอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาในระดับปริญญาตรีในวิทยาลัยครุกุ่มนครหลวง

อาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาทั้งหมดจำนวน 90 คน ประกอบด้วยอาจารย์จาก 5 ภาควิชา คือ ภาควิชาสังคมวิทยา 20 คน ภาควิชาประวัติศาสตร์ 18 คน ภาควิชาภูมิศาสตร์ 19 คน ภาควิชาปรัชญาและศาสนา 16 คน และภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง 17 คน ส่วนใหญ่เป็นหญิงมากกว่าชาย อายุระหว่าง 31 - 40 ปี มีมากที่สุด รองลงไป 21 - 30 ปี สอนมาแล้ว 11 - 15 ปี มีมากที่สุด รองลงไป 6 - 10 ปี วุฒิทางการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีมีมากที่สุด รองลงไปวุฒิปริญญาตรี ส่วนวุฒิต่ำกว่าปริญญาตรีไม่มี

2. สถานภาพของอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาในระดับปริญญาตรี ในวิทยาลัยครุกุ่มภาคเหนือ

อาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาทั้งหมด จำนวน 111 คน ประกอบด้วยอาจารย์จาก 5 ภาควิชา คือ ภาควิชาสังคมวิทยา 25 คน ภาควิชาประวัติศาสตร์ 22 คน ภาควิชาภูมิศาสตร์ 23 คน ภาควิชาปรัชญาและศาสนา 20 คน และภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง 21 คน ส่วนใหญ่เป็นหญิงมากกว่า ชาย อายุระหว่าง 31 - 40 ปีมีมากที่สุด

รองลงไป 21 - 30 ปี สอนมาแล้ว 6 - 10 ปีมีมากที่สุด รองลงไป 1 - 5 ปี วุฒิการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีมีมากที่สุด รองลงไปวุฒิปริญญาตรี ส่วนวุฒิต่ำกว่าปริญญาตรีไม่มี

สรุปได้ว่า อาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาทั้งในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงและกลุ่มภาคเหนือประกอบด้วยอาจารย์ผู้สอนวิชานี้จาก 5 ภาควิชา คือ ภาควิชาสังคมวิทยา ภาควิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาภูมิศาสตร์ ภาควิชาปรัชญาและศาสนา และภาควิชาเศรษฐศาสตร์ และการเมือง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าชาย อายุระหว่าง 31 - 40 ปี มากที่สุด รองลงไปอายุระหว่าง 21 - 30 ปี สอนมาแล้ว 11 - 15 ปี มีมากที่สุด รองลงไป 6 - 10 ปี (สำหรับวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวง) สอนมาแล้ว 6 - 10 ปี มีมากที่สุด รองลงไป 1 - 5 ปี (สำหรับในวิทยาลัยครูกลุ่มภาคเหนือ) วุฒิทางการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีมีมากที่สุด รองลงไปวุฒิปริญญาตรี ส่วนวุฒิต่ำกว่าปริญญาตรีไม่มี

ตอนที่ 2 เปรียบเทียบความคิดเห็นของอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงและกลุ่มภาคเหนือ เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนประกอบการสอนวิชาสังคมศึกษา ระดับปริญญาตรี

1. เปรียบเทียบความคิดเห็นของอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาภายในภาควิชาสังคมวิทยา ภาควิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาปรัชญาและศาสนา และภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง ระหว่างวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงกับกลุ่มภาคเหนือ เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน ประกอบการสอนวิชาสังคมศึกษาระดับปริญญาตรี ผลวิเคราะห์ทั้ง 4 เรื่อง พอสรุปได้ดังนี้

1.1 เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนภายในภาควิชาสังคมวิทยา ระหว่างวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงกับกลุ่มภาคเหนือ
ความคิดเห็นในเรื่องประเภทของแหล่งชุมชน ได้แก่ ห้างสรรพสินค้า วัด เมือง ศูนย์สถาน สถานที่สำคัญทางพุทธศาสนา สวนสนุก โรงละคร สโมสร ศาล ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข ที่ทำการไฟฟ้าและประปา โรงพยาบาลหรือหน่วยงานสาธารณสุขอื่น ๆ สำนักงานสถิติ สำนักงานชลประทาน บริษัทหรือห้างร้าน ธนาคารหรือสถาบันการเงิน สมาคมหรือมูลนิธิต่าง ๆ อุตสาหกรรมโรงงาน ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ไร่นา และสวนผลไม้ สหกรณ์บริการ แหล่งชุมชนแออัด มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ความคิดเห็นในเรื่องวิธีการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน ได้แก่ การพานักศึกษาไปฟังวิทยากรบรรยายเนื่องในโอกาสสำคัญ ๆ การพานักศึกษาไปร่วมกิจกรรมในชุมชนเนื่องในโอกาสสำคัญ ๆ การพานักศึกษาออกไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้อง การพานักศึกษาออกไปตอบปัญหาแข่งขันทางสื่อมวลชน การแนะนำนักศึกษาไปฟังวิทยากรบรรยายเนื่องในโอกาสสำคัญ ๆ การแนะนำนักศึกษาไปร่วมกิจกรรมชุมชนเนื่องในโอกาสสำคัญ ๆ การแนะนำนักศึกษาออกไปตอบปัญหาแข่งขันทางสื่อมวลชน พบว่า มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ความคิดเห็นในเรื่องช่วงเวลาที่ใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน ได้แก่ การเชิญวิทยากรบรรยายในวันเสาร์หรืออาทิตย์ และระหว่างหยุดภาคเรียน การพาหรือแนะนำนักศึกษาไปร่วมกิจกรรมในชุมชนในช่วงเรียน ระหว่างหยุดภาคเรียน และในวันหยุดราชการอื่น ๆ การพาหรือแนะนำนักศึกษาไปชมนิทรรศการต่าง ๆ ในวันเสาร์หรืออาทิตย์ และเมื่อมีโอกาสพิเศษ การพาหรือแนะนำนักศึกษาออกไปทัศนศึกษานอกสถานที่ในเวลาพักหรือหลังเลิกเรียน และในระหว่างหยุดภาคเรียน การพาหรือแนะนำนักศึกษาออกไปตอบปัญหาแข่งขันทางสื่อมวลชนในช่วงเรียน เวลาพักหรือหลังเลิกเรียน และในวันหยุดราชการอื่น ๆ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองในเวลาพักหรือหลังเลิกเรียน และในวันหยุดราชการอื่น ๆ พบว่า มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ความคิดเห็นในเรื่องกิจกรรมที่ให้นักศึกษาปฏิบัติก่อนและหลังการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน ได้แก่ ให้นักศึกษาทำแบบทดสอบเกี่ยวกับเรื่องที่จะศึกษา ให้เตรียมคำถามต่าง ๆ ให้จัดนิทรรศการ ให้ทำแบบฝึกหัดหลังการใช้แหล่งชุมชน พบว่า มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน ของอาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยา ระหว่างวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงกับกลุ่มภาคเหนือ โดยส่วนรวม พบว่า มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

1.2 เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน ของอาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์ ระหว่างวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงกับกลุ่มภาคเหนือ

ความคิดเห็นในเรื่องประเภทของแหล่งชุมชน ได้แก่ ห้องสมุด มหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัยต่าง ๆ ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดทั่ว ๆ ไป วัง พิพิธภัณฑ์เฉพาะด้าน แหล่งสะสมส่วนบุคคล สถานที่สำคัญทางศาสนาอิสลาม สวนสนุก โรงละคร ศาล ศาลากลาง หรือที่ว่าการต่าง ๆ โรงพยาบาลหรือหน่วยงานสาธารณสุขต่าง ๆ สถานีตำรวจ สำนักงาน สถิติ บริษัทหรือห้างร้าน อุทยาน สวนอุทยานหรือสวนสาธารณะ อุทยานกรรมโรงงาน ไร่นา และสวนผลไม้ สหกรณ์ร้านค้า แหล่งชุมชนแออัด พบว่า มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ความคิดเห็นในเรื่องวิธีการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน ได้แก่ การเชิญวิทยากรมาบรรยายให้นักศึกษาฟังในชั้นเรียน การพานักศึกษาไปร่วมกิจกรรมในชุมชน เนื่องในวันสำคัญ ๆ การพานักศึกษาไปชมนิทรรศการ การพานักศึกษาออกไปตอบปัญหาแข่งขัน ทางสื่อมวลชน การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากแหล่งชุมชนประเภทต่าง ๆ การแนะนำนักศึกษาไปชมนิทรรศการ และการแนะนำนักศึกษาออกไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ความคิดเห็นในเรื่องช่วงเวลาที่ใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน ได้แก่ การเชิญวิทยากรมาบรรยายในช่วงเวลาเรียน เวลาพักหรือหลังเลิกเรียน และเมื่อมีโอกาสพิเศษ การพาหรือแนะนำนักศึกษาไปร่วมกิจกรรมในชุมชนในช่วงเวลาเรียน และระหว่างหยุดภาคเรียน การพาหรือแนะนำนักศึกษาออกไปทัศนศึกษานอกสถานที่ในช่วงเวลาเรียน และเวลาพักหรือหลังเลิกเรียน การพาหรือแนะนำนักศึกษาออกไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในระหว่างหยุดภาคเรียน และเมื่อมีโอกาสพิเศษ การพาหรือแนะนำนักศึกษาออกไปตอบปัญหาแข่งขัน ทางสื่อมวลชน ในเวลาพักหรือหลังเลิกเรียน และเมื่อมีโอกาสพิเศษ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากแหล่งชุมชนประเภทต่าง ๆ ในวันหยุดราชการอื่น ๆ พบว่า มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ความคิดเห็นในเรื่องกิจกรรมที่ให้นักศึกษาปฏิบัติก่อนและหลังการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน ได้แก่ การให้นักศึกษาดูภาพยนตร์ สไลด์ ฟิล์มสตริป รูปภาพ ให้ศึกษาหนังสือแบบเรียนและเอกสารต่าง ๆ ให้นักศึกษาร่วมปฐมนิเทศเพื่อทราบจุดประสงค์และรายละเอียด

ต่าง ๆ ให้นักศึกษาทำแบบทดสอบเกี่ยวกับเรื่องที่จะศึกษา ให้เขียนรายงาน ให้จัดอภิปราย พบว่า มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนของอาจารย์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ระหว่างวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงกับกลุ่มภาคเหนือโดยส่วนรวม พบว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

1.3 เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน ของอาจารย์ภาควิชาภูมิศาสตร์ ระหว่างวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงกับกลุ่มภาคเหนือ

ความคิดเห็นในเรื่องประเภทของแหล่งชุมชนที่ใช้ ได้แก่ ห้องสมุด มหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัยต่าง ๆ ห้องสมุดประชาชน สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ แหล่งสะสม ส่วนบุคคล สถานที่สำคัญทางศาสนาอิสลาม สวนสนุก ศาลากลางหรือที่ว่าการต่าง ๆ ที่ทำการ ไปรษณีย์โทรเลข ที่ทำการไฟฟ้าและประปา สำนักงานสถิติ สำนักงานชลประทาน สำนักงาน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย อุทยาน วนอุทยานหรือสวนสาธารณะ อุทยานธรรมชาติ โรงงาน ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ แหล่งชุมชนแออัด พบว่า มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ความคิดเห็นในเรื่องวิธีการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน ได้แก่ การพานักศึกษาไปฟังวิทยากรบรรยายเนื่องในโอกาสสำคัญ ๆ การพานักศึกษาไปชมนิทรรศการ ต่าง ๆ การพานักศึกษาออกไปตอบปัญหาแข่งขันทางสื่อมวลชน การแนะนำนักศึกษาไปร่วม กิจกรรมในชุมชนเนื่องในวันสำคัญ ๆ การแนะนำนักศึกษาไปชมนิทรรศการ การแนะนำนักศึกษา ออกไปตอบปัญหาแข่งขันทางสื่อมวลชน พบว่า มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ความคิดเห็นในเรื่องช่วงเวลาที่ใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน ได้แก่ การเชิญวิทยากรมาบรรยายในระหว่างหยุดภาคเรียน วันหยุดราชการอื่น ๆ และเมื่อ มีโอกาสพิเศษ การพาหรือแนะนำนักศึกษาไปร่วมกิจกรรมในชุมชนในเวลาพักหรือหลังเลิกเรียน ระหว่างหยุดภาคเรียนและวันหยุดราชการอื่น ๆ การพาหรือแนะนำนักศึกษาไปชมนิทรรศการ ต่าง ๆ ในช่วงโมงเรียน และวันหยุดราชการอื่น ๆ การพาหรือแนะนำนักศึกษาไปทัศนศึกษา นอกสถานที่ในเวลาพักหรือหลังเลิกเรียน และเมื่อมีโอกาสพิเศษ การพาหรือแนะนำนักศึกษา

ออกไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในวันเสาร์หรืออาทิตย์ ระหว่างหยุดภาคเรียนและเมื่อมีโอกาสพิเศษ การพาหรือแนะนำนักศึกษาออกไปตอบปัญหาแข่งขันทางสื่อมวลชนในช่วงโมงเรียน และระหว่างหยุดภาคเรียน การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากแหล่งชุมชนประเภทต่าง ๆ ในช่วงโมงเรียน และเมื่อมีโอกาสพิเศษ พบว่า มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ความคิดเห็นในเรื่องกิจกรรมที่ให้นักศึกษาปฏิบัติก่อนและหลังการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน ได้แก่ การให้ดูภาพยนตร์ สไลด์ फिल्मสตริป รูปภาพ ให้เตรียมคำถามต่าง ๆ ให้จัดนิทรรศการ ให้เขียนจดหมายตอบขอบคุณหรือแสดงความคิดเห็นตลอดจนข้อเสนอแนะไปยังเจ้าหน้าที่ประจำแหล่งชุมชน พบว่า มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนของอาจารย์ภาควิชาภูมิศาสตร์ ระหว่างวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงกับกลุ่มภาคเหนือ โดยส่วนรวม พบว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

1.4 เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนของอาจารย์ภาควิชาปรัชญาและศาสนา ระหว่างวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงกับกลุ่มภาคเหนือ

ความคิดเห็นในเรื่องประเภทของแหล่งชุมชนที่ใช้ ได้แก่ ห้องสมุด วิทยาลัยครู ห้องสมุดมหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัยต่าง ๆ วัด ทุ่ง ปุชนิยสถาน พิพิธภัณฑ์เฉพาะด้าน สถานที่สำคัญทางศาสนาอิสลาม สวนสนุก โรงละคร ศาล สถานีตำรวจ บริษัทหรือห้างร้าน สมาคมหรือมูลนิธิ สถานที่อนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า แหล่งท่องเที่ยวทั่ว ๆ ไป อุทยานกรรมโรงงาน สหกรณ์ร้านค้า แหล่งชุมชนแออัด พบว่า มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ความคิดเห็นในเรื่องวิธีการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน ได้แก่ การพานักศึกษาไปฟังวิทยากรบรรยายเนื่องในโอกาสสำคัญ ๆ การพานักศึกษาไปชมนิทรรศการ การพานักศึกษาออกไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้อง การพานักศึกษาออกไปตอบปัญหาแข่งขันทางสื่อมวลชน การแนะนำนักศึกษาไปร่วมกิจกรรมในชุมชนเนื่องในวันสำคัญ ๆ การแนะนำนักศึกษาออกไปตอบปัญหาแข่งขันทางสื่อมวลชน พบว่า มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ความคิดเห็นในเรื่องช่วงเวลาที่ใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน ได้แก่ การเชิญวิทยากรมาบรรยายในช่วงโมงเรียน เวลาพักหรือหลังเลิกเรียน วันหยุดราชการอื่น ๆ และเมื่อมีโอกาสพิเศษ การพาหรือแนะนำนักศึกษาไปร่วมกิจกรรมชุมชนในวันเสาร์หรืออาทิตย์ และเมื่อมีโอกาสพิเศษ การพาหรือแนะนำนักศึกษาไปชมนิทรรศการต่าง ๆ ในเวลาพักหรือหลังเลิกเรียน และเมื่อมีโอกาสพิเศษ การพาหรือแนะนำนักศึกษาออกไปทัศนศึกษานอกสถานที่ในเวลาพักหรือหลังเลิกเรียน การพาหรือแนะนำนักศึกษาออกไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในเวลาพักหรือหลังเลิกเรียน และวันเสาร์หรืออาทิตย์ การพาหรือแนะนำนักศึกษาออกไปตอบปัญหาแข่งขันทางสื่อมวลชนในวันเสาร์หรืออาทิตย์ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากแหล่งชุมชนประเภทต่าง ๆ ในวันหยุดราชการอื่น ๆ พบว่า มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ความคิดเห็นในเรื่องกิจกรรมที่ให้นักศึกษาปฏิบัติก่อนและหลังการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน ได้แก่ การให้อุปกรณ์วีดิทัศน์ สไลด์ ฟิล์มสคริป รูปภาพ ให้ศึกษาจากหนังสือแบบเรียนและเอกสารต่าง ๆ ให้ร่วมปฐมนิเทศเพื่อทราบจุดประสงค์และรายละเอียดต่าง ๆ ให้เตรียมคำถามต่าง ๆ ให้ทำแบบทดสอบ ให้เขียนจดหมายตอบขอบคุณหรือแสดงความคิดเห็น ตลอดจนข้อเสนอแนะไปยังเจ้าหน้าที่ประจำแหล่งชุมชน พบว่า มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนของอาจารย์ภาควิชาปรัชญาและศาสนา ระหว่างวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงกับกลุ่มภาคเหนือ โดยส่วนรวม พบว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

1.5 เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนของอาจารย์ภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง ระหว่างวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงกับกลุ่มภาคเหนือ

ความคิดเห็นในเรื่องประเภทของแหล่งชุมชนที่ใช้ ได้แก่ ห้างสรรพสินค้า มหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัยต่าง ๆ ห้างสรรพสินค้าคาร วัด เมือง ปุชนิยสถาน พิพิธภัณฑ์เฉพาะด้าน สถานที่สำคัญทางศาสนาอิสลาม โรงละคร โรงภาพยนตร์ สโมสร ศาลากลางหรือที่ว่าการต่าง ๆ ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข โรงพยาบาล หรือหน่วยงานสาธารณสุข สำนักงานสถิติ ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษ บริษัทหรือห้างร้าน ธนาคารหรือสถาบันการเงิน สำนักงานทางกฎหมาย แหล่งอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า อุทยานกรรมโรงงาน ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ แหล่งชุมชนแออัด พบว่า มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ความคิดเห็นในเรื่องวิธีการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน ได้แก่ การพานักศึกษาไปฟังวิทยากรบรรยายเนื่องในโอกาสสำคัญ ๆ การพานักศึกษาไปร่วมกิจกรรมในชุมชนเนื่องในวันสำคัญ ๆ การพานักศึกษาออกไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้อง การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากแหล่งชุมชนประเภทต่าง ๆ การแนะนำนักศึกษาออกไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้อง การแนะนำนักศึกษาออกไปตอบปัญหาแข่งขันทางสื่อมวลชน พบว่า มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ความคิดเห็นในเรื่องช่วงเวลาที่ใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน ได้แก่ การเชิญวิทยากรมาบรรยายในช่วงโมงเรียน เวลาพักหรือหลังเลิกเรียน และวันหยุดราชการอื่น ๆ การพาหรือแนะนำนักศึกษาไปร่วมกิจกรรม ในชุมชนในช่วงโมงเรียน และในวันหยุดราชการอื่น ๆ การพาหรือแนะนำนักศึกษาไปชมนิทรรศการ ในวันหยุดราชการอื่น ๆ การพาหรือแนะนำนักศึกษาออกไปทัศนศึกษานอกสถานที่ ในเวลาพักหรือหลังเลิกเรียน และในวันหยุดราชการอื่น ๆ การพาหรือแนะนำนักศึกษาออกไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในวันเสาร์หรืออาทิตย์ การพาหรือแนะนำนักศึกษาออกไปตอบปัญหาแข่งขันทางสื่อมวลชน ในช่วงโมงเรียน เวลาพักหรือหลังเลิกเรียนและในวันเสาร์หรืออาทิตย์ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากแหล่งชุมชนประเภทต่าง ๆ ในช่วงโมงเรียน พบว่า มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ความคิดเห็นในเรื่องกิจกรรมที่ให้นักศึกษาปฏิบัติก่อนและหลังการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน ได้แก่ การให้อุปกรณ์ สไลด์ ฟิล์มสตริป รูปภาพ ให้ศึกษาจากหนังสือแบบเรียนและเอกสารต่าง ๆ ให้ร่วมการปฐมนิเทศเพื่อทราบจุดประสงค์และรายละเอียดต่าง ๆ ให้จัดอภิปราย ให้จัดนิทรรศการ พบว่ามีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนของอาจารย์ภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง ระหว่างวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงกับกลุ่มภาคเหนือ โดยส่วนรวมแล้ว พบว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

2. เปรียบเทียบความคิดเห็นของอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาระหว่าง 5 ภาควิชา คือ ภาควิชาสังคมวิทยา ภาควิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาภูมิศาสตร์ ภาควิชาปรัชญาและศาสนา และภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง ทั้งในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงและกลุ่มภาคเหนือเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนประกอบการสอนวิชาสังคมศึกษาระดับปริญญาตรี

2.1 เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน ระหว่างอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาจาก 5 ภาควิชา ในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวง

ความคิดเห็นในเรื่องประเภทของแหล่งชุมชนที่ใช้ประกอบการสอน วิชาสังคมศึกษา ระหว่างอาจารย์ 5 ภาควิชา พบว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ที่ระดับ .05

เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นดังกล่าวที่แตกต่างกันเป็นรายคู่ พบว่า ความคิดเห็นระหว่างอาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยากับอาจารย์ภาควิชาภูมิศาสตร์ อาจารย์ภาควิชาปรัชญาและศาสนา และอาจารย์ภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ที่ระดับ .05 ความคิดเห็นระหว่างอาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์กับอาจารย์ภาควิชาปรัชญาและศาสนา อาจารย์ภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ความคิดเห็นระหว่างอาจารย์ภาควิชาภูมิศาสตร์กับอาจารย์ภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง และความคิดเห็นระหว่างอาจารย์ภาควิชาปรัชญาและศาสนากับอาจารย์ภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 สำหรับภาควิชาอื่น ๆ นั้น ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ

ความคิดเห็นในเรื่องวิธีการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน ระหว่าง อาจารย์ 5 ภาควิชา พบว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นดังกล่าวที่แตกต่างเป็นรายคู่ พบว่า ความคิดเห็นระหว่างอาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยากับอาจารย์ภาควิชาปรัชญาและศาสนา อาจารย์ภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ความคิดเห็นระหว่างอาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์กับอาจารย์ภาควิชาปรัชญาและศาสนา อาจารย์ภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมืองมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ความคิดเห็นระหว่างอาจารย์ภาควิชาภูมิศาสตร์กับอาจารย์ภาควิชาปรัชญาและศาสนา อาจารย์ภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนอาจารย์ภาควิชาอื่น ๆ นั้น ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ

ความคิดเห็นในเรื่องช่วงเวลาที่ใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน ระหว่าง อาจารย์ 5 ภาควิชา พบว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นดังกล่าวที่แตกต่างเป็นรายคู่ พบว่า
 ความคิดเห็นระหว่างอาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยากับอาจารย์ภาควิชาภูมิศาสตร์ อาจารย์
 ภาควิชาปรัชญาและศาสนา อาจารย์ภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง และระหว่าง
 อาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์กับอาจารย์ภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง มีความแตกต่าง
 กันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 สำหรับภาควิชาอื่น ๆ นั้น ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ

ความคิดเห็นในเรื่องกิจกรรมที่ให้นักศึกษาปฏิบัติก่อนและหลังการใช้
 ประโยชน์จากแหล่งชุมชน ระหว่างอาจารย์ 5 ภาควิชา พบว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกัน
 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นดังกล่าวที่แตกต่างกันเป็นรายคู่ พบว่า
 ความคิดเห็นระหว่างอาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยากับอาจารย์ภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง
 และระหว่างภาควิชาประวัติศาสตร์กับอาจารย์ภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง มีความ
 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 สำหรับภาควิชาอื่น ๆ นั้น ไม่พบความแตกต่าง

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนระหว่างอาจารย์
 5 ภาควิชา ในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวง โดยสรุปทุกเรื่อง พบว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกัน
 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นดังกล่าวที่แตกต่างกันเป็นรายคู่ พบว่า
 ความคิดเห็นระหว่างอาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยากับอาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์ อาจารย์
 ภาควิชาภูมิศาสตร์ อาจารย์ภาควิชาปรัชญาและศาสนา อาจารย์ภาควิชาเศรษฐศาสตร์และ
 การเมือง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ความคิดเห็นระหว่างอาจารย์ภาควิชา
 ประวัติศาสตร์กับอาจารย์ภาควิชาภูมิศาสตร์ อาจารย์ภาควิชาปรัชญาและศาสนา อาจารย์
 ภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ความคิดเห็น
 ระหว่างอาจารย์ภาควิชาภูมิศาสตร์กับอาจารย์ภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง และความคิดเห็น
 ระหว่างอาจารย์ภาควิชาปรัชญาและศาสนากับอาจารย์ภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง
 มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนความคิดเห็นระหว่างอาจารย์ภาควิชาภูมิศาสตร์
 กับอาจารย์ภาควิชาปรัชญาและศาสนา ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

2.2 เปรียบเทียบความคิดเห็น เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน ระหว่างอาจารย์ 5 ภาควิชา ในวิทยาลัยครูกลุ่มภาคเหนือ

ความคิดเห็นในเรื่องประเภทของแหล่งชุมชนที่ใช้ ระหว่างอาจารย์ 5 ภาควิชา พบว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นดังกล่าวที่แตกต่างกันเป็นรายคู่ พบว่า ความคิดเห็นระหว่างอาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยากับอาจารย์ภาควิชาภูมิศาสตร์ อาจารย์ภาควิชาปรัชญาและศาสนา อาจารย์ภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ความคิดเห็นระหว่างอาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์กับอาจารย์ภาควิชาปรัชญาและศาสนา อาจารย์ภาควิชาเศรษฐศาสตร์กับอาจารย์ภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง และความคิดเห็นระหว่างอาจารย์ภาควิชาปรัชญาและศาสนากับอาจารย์ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ และการเมือง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 สำหรับภาควิชาอื่น ๆ ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ

ความคิดเห็นในเรื่องวิธีการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน ระหว่างอาจารย์ 5 ภาควิชา พบว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นดังกล่าวที่แตกต่างกันเป็นรายคู่ พบว่า ความคิดเห็นระหว่างอาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยากับอาจารย์ภาควิชาภูมิศาสตร์ อาจารย์ภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ความคิดเห็นระหว่างอาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์กับอาจารย์ภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง และความคิดเห็นระหว่างอาจารย์ภาควิชาปรัชญาและศาสนากับอาจารย์ภาควิชาภูมิศาสตร์ อาจารย์ภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 สำหรับอาจารย์ภาควิชาอื่น ๆ ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ

ความคิดเห็นในเรื่องช่วงเวลาที่ใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน ระหว่างอาจารย์ 5 ภาควิชา พบว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นดังกล่าวที่แตกต่างกันเป็นรายคู่ พบว่า ความคิดเห็นระหว่างอาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยากับอาจารย์ภาควิชาภูมิศาสตร์ อาจารย์ภาควิชาปรัชญาและศาสนาอาจารย์ภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง และความคิดเห็นระหว่างอาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์กับอาจารย์ภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 สำหรับอาจารย์ภาควิชาอื่น ๆ นั้น ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ

ความคิดเห็นในเรื่องกิจกรรมที่ให้นักศึกษาปฏิบัติก่อนและหลังการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน ระหว่างอาจารย์ 5 ภาควิชา พบว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นดังกล่าวที่แตกต่างกันเป็นรายคู่ พบว่า ความคิดเห็นระหว่างอาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยากับอาจารย์ภาควิชา เศรษฐศาสตร์และการเมือง และความคิดเห็นระหว่างอาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์กับอาจารย์ภาควิชา เศรษฐศาสตร์ และการเมืองมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 สำหรับอาจารย์ภาควิชาอื่น ๆ นั้น ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนระหว่างอาจารย์ 5 ภาควิชาในวิทยาลัยครูกลุ่มภาคเหนือ โดยสรุปทุก เรื่อง พบว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นดังกล่าวที่แตกต่างกันเป็นรายคู่ พบว่า ความคิดเห็นระหว่างอาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยากับอาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์ อาจารย์ ภาควิชาภูมิศาสตร์ อาจารย์ภาควิชาปรัชญาและศาสนา อาจารย์ภาควิชา เศรษฐศาสตร์และ การเมือง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ความคิดเห็นระหว่างอาจารย์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ กับอาจารย์ภาควิชาภูมิศาสตร์ อาจารย์ภาควิชาปรัชญาและศาสนา อาจารย์ภาควิชา เศรษฐศาสตร์และการเมืองมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ความคิดเห็นระหว่างอาจารย์ภาควิชาภูมิศาสตร์กับอาจารย์ภาควิชา เศรษฐศาสตร์และการเมือง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ความคิดเห็นระหว่างอาจารย์ภาควิชา- ปรัชญาและศาสนากับอาจารย์ภาควิชา เศรษฐศาสตร์และการเมืองมีความแตกต่างกันอย่าง มีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนความคิดเห็นระหว่างอาจารย์ภาควิชาภูมิศาสตร์กับอาจารย์ภาควิชา ปรัชญาและศาสนา มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

สรุปได้ว่า อาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาภายในภาควิชาต่าง ๆ ระหว่างวิทยาลัยครู กลุ่มนครหลวงกับกลุ่มภาคเหนือ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนในเรื่อง ต่าง ๆ แตกต่างกัน ความคิดเห็นของอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาระหว่าง 5 ภาควิชาใน วิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวง เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนในเรื่องต่าง ๆ แตกต่างกัน และความคิดเห็นของอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาระหว่าง 5 ภาควิชาในวิทยาลัยครู กลุ่ม- ภาคเหนือ เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนในเรื่องต่าง ๆ ก็แตกต่างกันด้วย

ตอนที่ 3 ปัญหาหรืออุปสรรค และข้อเสนอแนะ ของอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษา
ทั้งในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงและกลุ่มภาคเหนือ เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน
ประกอบการสอนวิชาสังคมศึกษาระดับปริญญาตรี

1. ประเภทของแหล่งชุมชน อาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาทั้งในวิทยาลัย
กลุ่มนครหลวงและกลุ่มภาคเหนือจำนวนมากประสบปัญหาเกี่ยวกับ แหล่งชุมชนที่ใช้ อยู่ห่างไกล
จากสถานศึกษา ประกอบกับพาหนะในการเดินทางไม่สะดวก สำหรับข้อเสนอแนะและแนวทาง
แก้ไขคือ ควรพิจารณาเลือกใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนแต่ละแห่งและแต่ละประเภทว่าควรจะได้รับ
ประโยชน์มากที่สุดที่ไหน ถ้าเห็นว่าประโยชน์ที่จะได้รับไม่คุ้มค่าก็ไม่ควรกำหนดให้ใช้
เพราะจะเสียเวลาและเงินทองโดยใช่เหตุ และถ้าตกลงใจเลือกที่ไหนแล้วควรเตรียมโปรแกรม
การใช้แหล่งชุมชนนั้น ๆ ไว้อย่างดีเป็นการล่วงหน้า พร้อมกันนั้นควรเสริมสร้างลักษณะนิสัย
การแสวงหาความรู้จากแหล่งชุมชนให้นักศึกษาด้วย

2. วิธีการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน อาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาทั้งใน
วิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงและกลุ่มภาคเหนือจำนวนมากประสบปัญหาเกี่ยวกับ ระเบียบ กฎเกณฑ์
ของวิทยาลัยต้องผ่านหลายขั้นตอนทำให้เกิดความล่าช้า ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาส่วนใหญ่จะเน้น
ให้นักศึกษาไปค้นคว้าเอง ข้อเสียคือ นักศึกษาไม่ไปค้นคว้าตามที่สั่ง นอกจากนี้แล้วยังประสบ
ปัญหาในเรื่องค่าใช้จ่ายในการใช้แหล่งชุมชน สำหรับข้อเสนอแนะนั้น ควรวางแผนการไปใช้
แหล่งชุมชนให้พร้อมก่อนเสมอ ถูกต้องตามขั้นตอนของทางวิทยาลัยที่กำหนดไว้ การหาวิธีการ
ที่เหมาะสมที่สุดในการไปใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน นอกจากนั้นควรเชิญเจ้าหน้าที่ประจำ
แหล่งชุมชนมาให้ความรู้ก่อนที่จะเข้าศึกษา เพื่อเป็นการปูพื้นความรู้เบื้องต้นให้นักศึกษา
ให้นักศึกษาได้รู้จักคุ้นเคยและทราบแนวทางในการจะออกไปแสวงหาความรู้ขั้นต่อไป

3. ช่วงเวลาที่ใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน อาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษา
ทั้งในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงและกลุ่มภาคเหนือจำนวนมากประสบปัญหาเกี่ยวกับ ไม่มีเวลา
ไปใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน เนื่องจากเวลาสอนในชั้นเรียนมีมาก แหล่งชุมชนบางแห่ง
ไม่เปิดบริการในวันเสาร์-อาทิตย์ สำหรับข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไข คือ ควรจัดเวลา
ให้ผู้เรียนออกไปใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนได้บ้าง อาจจะอยู่ในช่วงเวลาเรียน หรือ
ขอความอนุเคราะห์จากเจ้าหน้าที่ประจำแหล่งชุมชนให้บริการในวันหยุดราชการ

4. กิจกรรมที่ให้นักศึกษาปฏิบัติก่อนและหลังการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน อาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงและกลุ่มภาคเหนือจำนวนมากประสบปัญหาเกี่ยวกับ ขาดการประเมินผลกิจกรรมอย่างมีคุณภาพ ขาดการวางแผนที่ดีก่อนให้กิจกรรมนักศึกษาปฏิบัติ สำหรับข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไข คือ ควรมีการประเมินผลที่มีคุณภาพและวางแผนงานล่วงหน้าที่จะให้นักศึกษาปฏิบัติกิจกรรมใดก่อนและหลังการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน

สรุปปัญหาหรืออุปสรรคและข้อเสนอแนะ อาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาทั้งในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงและกลุ่มภาคเหนือส่วนใหญ่ประสบปัญหาเกี่ยวกับ แหล่งชุมชนอยู่ห่างไกลจากสถานศึกษา พาหนะเดินทางไม่สะดวก เจ้าหน้าที่ประจำแหล่งชุมชนไม่อำนวยความสะดวกให้เวลาเรียนวิชาการต่าง ๆ มากเกินไปไม่มีเวลาไปใช้ นอกจากนั้นยังขาดการวางแผน และการประเมินผลอย่างมีคุณภาพ สำหรับข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไขนั้น อาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาทั้งในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงและกลุ่มภาคเหนือได้เสนอแนะว่า ควรเลือกใช้แหล่งชุมชนที่ให้ประโยชน์มากที่สุด ควรวางแผนการใช้ล่วงหน้า ในเรื่องพาหนะในการเดินทาง การติดต่อเจ้าหน้าที่ประจำแหล่งชุมชน. ตลอดจนการประเมินผลในทุเรื่องอย่างมีคุณภาพด้วย

จากสรุปผลการวิจัย เอกสารและการวิจัยทางสถิติ แสดงให้เห็นว่าการวิจัยทั้ง 2 วิธี มีความสอดคล้องกัน โดยการวิจัยเอกสารช่วยเสริมให้การวิจัยทางสถิติได้ผลดียิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากการวิจัย เอกสารช่วยเสริมให้การดำเนินการสร้างแบบสอบถามมีความถูกต้องและตรงตามเนื้อหามากยิ่งขึ้น เหมาะสมที่จะนำข้อมูลไปใช้ในการวิจัยทางสถิติ ซึ่งทำให้ผลการวิจัยทางสถิติสมบูรณ์ขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบความคิดเห็นของอาจารย์ในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงและกลุ่มภาคเหนือ เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนประกอบการสอนวิชาสังคมศึกษาระดับปริญญาตรี" ผู้วิจัยได้แยกการอภิปรายออกเป็น 5 หัวข้อ คือ

1. ความคิดเห็น เกี่ยวกับประเภทของแหล่งชุมชน
2. ความคิดเห็น เกี่ยวกับวิธีการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน

3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับช่วงเวลาที่ใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน
4. ความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมที่ให้นักศึกษาปฏิบัติก่อนและหลังการใช้ประโยชน์

จากแหล่งชุมชน

5. ปัญหาหรืออุปสรรคในการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับประเภทของแหล่งชุมชนที่นำมาประกอบการสอนวิชาสังคมศึกษา

จากการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับประเภทของแหล่งชุมชนที่นำมาประกอบการสอนวิชาสังคมศึกษา ของอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาภายในภาควิชาเดียวกันและระหว่างภาควิชากันในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงและกลุ่มภาคเหนือ มีความเห็นแตกต่างกันออกไป โดยที่อาจารย์จากภาควิชาสังคมวิทยา อาจารย์จากภาควิชาประวัติศาสตร์ อาจารย์จากภาควิชาภูมิศาสตร์ อาจารย์จากภาควิชาปรัชญาและศาสนา และอาจารย์จากภาควิชา เศรษฐศาสตร์และการเมือง ในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวง ที่มีความเห็นว่าคุณควรใช้แหล่งชุมชนประเภทต่าง ๆ เหล่านี้ในระดับมาก คือ ห้องสมุดมหาวิทยาลัย วัด วัง ปุชนิยสถาน พิพิธภัณฑ์เฉพาะด้าน สถานที่สำคัญทางพุทธศาสนา บริษัท หรือห้างร้าน อุตสาหกรรมโรงงาน และแหล่งชุมชนแออัด ส่วนแหล่งชุมชนประเภทอื่น ๆ นั้น อาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษามีความเห็นแตกต่างกันออกไปตามแต่ละภาควิชา แต่อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาในวิทยาลัยครูกลุ่มภาคเหนือ อาจารย์ในแต่ละภาควิชาที่เห็นว่าควรนำเอาแหล่งชุมชนประเภทเหล่านี้มาใช้ในระดับมาก คือ ห้องสมุดวิทยาลัยครู ห้องสมุดประชาชน สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ แหล่งสะสมส่วนบุคคล ศาลากลางหรือที่ว่าการต่าง ๆ โรงภาพยนตร์ อุทยาน วนอุทยานหรือสวนสาธารณะ ไร่นาและสวนผลไม้ ส่วนแหล่งชุมชนประเภทอื่น ๆ นั้น อาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษามีความเห็นแตกต่างกันออกไปตามแต่ละภาควิชา แต่อยู่ในระดับปานกลาง การที่มีความเห็นแตกต่างกันเช่นนี้ อาจสืบเนื่องมาจากอาจารย์ผู้สอนเอง มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งชุมชนประเภทต่าง ๆ ไม่เท่ากัน อาจเป็นเพราะได้รับการศึกษามาคนละแขนงวิชากันหรือต่างสถาบันการศึกษา นอกจากนี้แล้วยังอาจจะศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวกับแหล่งชุมชน สำหรับประกอบการสอนวิชาต่าง ๆ มาไม่เหมือนกัน จึงมีโอกาที่จะทำให้การใช้แหล่งชุมชนแตกต่างกันออกไป

เป็นที่น่าสังเกตว่า อาจารย์ในแต่ละภาควิชาในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวง มีแหล่งชุมชนประเภทต่าง ๆ มากกว่าอาจารย์ในวิทยาลัยครูกลุ่มภาคเหนือ มีความสะดวกสบายในการใช้ และสามารถนำผู้เรียนไปใช้แหล่งชุมชนประเภทต่าง ๆ ได้สะดวกและรวดเร็วกว่าด้วย เช่น กรุงเทพมหานครมีห้องสมุดของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ มากกว่า เพราะในกรุงเทพมหานครมีมหาวิทยาลัย

มากกว่า นอกจากนี้ยังมีสวนสนุก บริษัทหรือห้างร้าน ธนาคารหรือสถาบันทางการเงิน อุตสาหกรรม โรงงาน และแหล่งชุมชนแออัด มากกว่าต่างจังหวัดอีกด้วย เพราะฉะนั้น อาจารย์แต่ละภาควิชา ในวิทยาลัยครูกลุ่มภาคเหนือ จึงอาจเสียเปรียบในด้านจำนวนแหล่งชุมชนที่ใช้ ความสะดวกสบาย ในการไปใช้ และเสียเปรียบในด้านสื่อมวลชนประเภทต่างๆ อีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัย ของ วิชัย จันทรเทพา¹ ที่พบว่า ครูสังคัมศึกษาในส่วนภูมิภาค ส่วนใหญ่ประสบกับปัญหา ขาด แหล่งวิทยากรมากกว่าครูสังคัมศึกษาในส่วนกลาง และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วรลักษณ์ รัตติกาลชลากร² ที่พบว่า ครูสังคัมศึกษาในกรุงเทพฯ ใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนประเภทต่างๆ มากกว่าครูสังคัมศึกษาในจังหวัดใกล้เคียง

2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน

จากการวิจัยพบว่า ความคิดเห็น เกี่ยวกับวิธีการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนประกอบการสอนวิชาสังคัมศึกษา ของอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคัมศึกษาภายในภาควิชาเดียวกันและระหว่างภาควิชากันในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงและกลุ่มภาคเหนือ มีความเห็นแตกต่างกันออกไป โดยที่อาจารย์จากภาควิชาสังคัมวิทยา อาจารย์จากภาควิชาประวัติศาสตร์ อาจารย์จากภาควิชาภูมิศาสตร์ อาจารย์จากภาควิชาปรัชญาและศาสนา และอาจารย์จากภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง ในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวง ที่มีความเห็นว่าควรใช้วิธีการเหล่านี้ในระดับมาก คือ เชิญวิทยากรมาบรรยาย ในโอกาสสำคัญๆ การพาหรือแนะนำนักศึกษาออกไปชมนิทรรศการ และการแนะนำนักศึกษาไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาที่กำลังเรียนอยู่ ส่วนวิธีการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนอื่นๆ นั้น อาจารย์ผู้สอนวิชาสังคัมศึกษามีความเห็นแตกต่างกันออกไปตามแต่ละภาควิชา แต่อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคัมศึกษาในวิทยาลัยครูกลุ่มภาคเหนือนั้น อาจารย์ในแต่ละภาควิชาที่เห็นว่าควรนำวิธีการเหล่านี้มาใช้ในระดับมาก คือ การพาหรือแนะนำนักศึกษาไปร่วมกิจกรรมของชุมชน การพานักศึกษาออกไปทัศนศึกษานอกสถานที่ และการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากแหล่งชุมชนประเภทต่างๆ ส่วนวิธีการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนอื่นๆนั้น อาจารย์ผู้สอนวิชาสังคัมศึกษามีความเห็นแตกต่างกันออกไปตามแต่ละภาควิชา แต่อยู่ในระดับปานกลาง การที่มีความเห็นแตกต่าง

¹ วิชัย จันทรเทพา, เรื่องเดิม, หน้า 105 - 106.

² วรลักษณ์ รัตติกาลชลากร, เรื่องเดิม, หน้า 145.

กันเช่นนี้ อาจสืบเนื่องมาจากอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวง มีโอกาสที่จะเลือกวิธีการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนได้มากกว่า ทั้งนี้ด้วยเหตุว่า แหล่งชุมชนประเภทต่างๆ มีอยู่มากในกรุงเทพมหานคร ซึ่งทำให้อาจารย์ผู้สอนสามารถจะเลือกวิธีการใช้ได้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหาวิชาที่เรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วรลักษณ์ รัตติกาลชลากร³ ที่พบว่า ครูสังคมศึกษาในกรุงเทพฯสามารถเลือกวิธีการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนมาใช้ได้อย่างเหมาะสมกว่าครูสังคมศึกษาในจังหวัดใกล้เคียง และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ เจริญ ปิয়ারมย์⁴ ที่พบว่า วิธีการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนมีความสำคัญและเป็นประโยชน์มากต่อการเรียนการสอน ถ้าเลือกใช้ได้อย่างถูกวิธีและเหมาะสมกับบทเรียน

3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับช่วงเวลาที่ใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน

จากการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับช่วงเวลาที่ใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนประกอบการสอนวิชาสังคมศึกษา ของอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาภายในภาควิชาเดียวกันและระหว่างภาควิชากัน ในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงและกลุ่มภาคเหนือ มีความเห็นแตกต่างกันออกไป โดยที่อาจารย์จากภาควิชาสังคมวิทยา อาจารย์จากภาควิชาประวัติศาสตร์ อาจารย์จากภาควิชาภูมิศาสตร์ อาจารย์จากภาควิชาปรัชญาและศาสนา และอาจารย์จากภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง ในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวง ที่มีความเห็นว่าควรใช้ช่วงเวลาเหล่านี้ในระดับมาก คือ วันเสาร์หรืออาทิตย์ วันหยุดราชการ และเมื่อมีโอกาสพิเศษในการไปศึกษานอกสถานที่และการออกไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ส่วนช่วงเวลาอื่นๆ นั้น อาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษามีความเห็นแตกต่างกันออกไปตามแต่ละภาควิชา แต่อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ภิญญ์ ดัฒพิทยคุปต์⁵ ที่พบว่า ครูสังคมศึกษาจำนวนมากใช้ช่วงเวลาในวันเสาร์หรืออาทิตย์ และวันหยุดราชการอื่นๆ ในการไปศึกษานอกสถานที่ และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ทศพร เชาวนดี⁶ และประหยัด สายวิเชียร⁷ ที่พบว่า ครูสังคมศึกษาจำนวนมากใช้เวลาในวันเสาร์หรืออาทิตย์

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 148.

⁴ เจริญ ปิয়ারมย์, เรื่องเดิม, หน้า 89.

⁵ ภิญญ์ ดัฒพิทยคุปต์, เรื่องเดิม, หน้า 75.

⁶ ทศพร เชาวนดี, เรื่องเดิม, หน้า 88.

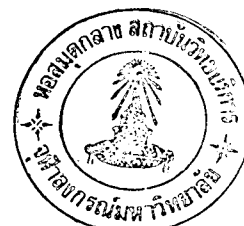
⁷ ประหยัด สายวิเชียร, เรื่องเดิม, หน้า 80.

ในการไปศึกษานอกสถานที่ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก การศึกษานอกสถานที่เป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของการเรียนการสอนซึ่งต้องใช้ระยะเวลาาน ดังนั้นอาจารย์ผู้สอนจึงไม่มีเวลาไปใช้ในวันและเวลาเรียนตามปกติได้ ส่วนใหญ่จึงใช้ช่วงเวลาในวันเสาร์หรืออาทิตย์ วันหยุดราชการหรือเมื่อมีโอกาสพิเศษต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ รัชณี สาตบุรุษ⁸ ที่พบว่า วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่มีเนื้อหามาก ทำให้อาจารย์ผู้สอนวิชานี้ไม่มีเวลาไปใช้แหล่งชุมชนหรือประกอบกิจกรรมอย่างอื่นได้ เพราะต้องสอนให้ทันตามหลักสูตรและประมวลการสอน สำหรับอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาในวิทยาลัยครูกลุ่มภาคเหนือ อาจารย์ในแต่ละภาควิชาที่เห็นว่าควรใช้ช่วงเวลาเหล่านี้ในระดับมากคือ วันเสาร์หรืออาทิตย์ในการไปชมนิทรรศการ ใช้เวลาในระหว่างหยุดภาคเรียนในการไปศึกษานอกสถานที่ และใช้เวลาในวันเสาร์หรืออาทิตย์สำหรับออกไปค้นคว้าเพิ่มเติม ส่วนช่วงเวลานั้น อาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษามีความเห็นแตกต่างกันออกไปตามแต่ละภาควิชา แต่อยู่ในระดับปานกลาง การที่มีความเห็นแตกต่างกันเช่นนี้ อาจสืบเนื่องมาจาก อาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวง มีความสะดวกสบายในการไปใช้แหล่งชุมชนมากกว่าในส่วนภูมิภาค ผู้วิจัยยังเห็นว่าเป็นเรื่องของหลักสูตรและประมวลการสอน ที่ไม่ได้ระบุช่วงเวลาที่ใช้แหล่งชุมชนไว้ชัดเจน ทั้งนี้ให้ขึ้นอยู่กับผู้สอนจะเป็นคนเลือกใช้เอง ตามเนื้อหาวิชาที่ได้เรียน

4. ความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมที่ให้นักศึกษาปฏิบัติก่อนและหลังการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน

จากการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมที่ให้นักศึกษาปฏิบัติก่อนและหลังการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน ของอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาภายในภาควิชาเดียวกันและระหว่างภาควิชากันในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงและกลุ่มภาคเหนือ มีความเห็นแตกต่างกันออกไป โดยที่อาจารย์จากภาควิชาสังคมวิทยา อาจารย์จากภาควิชาประวัติศาสตร์ อาจารย์จากภาควิชาภูมิศาสตร์ อาจารย์จากภาควิชาปรัชญาและศาสนา และอาจารย์จากภาควิชาเศรษฐศาสตร์และการเมือง ในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวง ที่มีความเห็นว่าควรให้นักศึกษาปฏิบัติกิจกรรมเหล่านี้ในระดับมากคือ ให้ติดต่อขอทราบรายละเอียดจากแหล่งชุมชนนั้นๆ ก่อน ให้เตรียมคำถามต่างๆ เพื่อถามวิทยากรที่มาบรรยาย ให้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากเอกสารอื่นๆ ให้จัดบันทึกและจัดอภิปราย ส่วนกิจกรรม

⁸ รัชณี สาตบุรุษ, เรื่องเดิม, หน้า 117.

อื่นๆ นั้น อาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษามีความเห็นแตกต่างกันออกไปตามแต่ละภาควิชา แต่อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ทศพร เชาวนดี⁹ และประหยัด สายวิเชียร¹⁰ ที่พบว่า ครูสังคมศึกษาจำนวนมาก ให้นักศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากเอกสารและหนังสืออ่านประกอบอื่นๆ สำหรับอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาในวิทยาลัยครูกลุ่มภาคเหนือ อาจารย์ในแต่ละภาควิชาที่เห็นว่าควรให้นักศึกษาปฏิบัติกิจกรรมเหล่านี้ในระดับมาก คือ ให้อุทพาพนตร์ สไลด์ ฟิล์มสตริป ให้นักศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากเอกสาร และนำมาเขียนรายงานส่ง ส่วนกิจกรรมอื่นๆ นั้น อาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษามีความเห็นแตกต่างกันออกไปตามแต่ละภาควิชา แต่อยู่ในระดับปานกลาง

เป็นที่น่าสังเกตว่า อาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษา โดยทั่วไปแล้วไม่ค่อยจัดกิจกรรมเพื่อเตรียมตัวผู้เรียนก่อนและหลังการไปใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนที่ดีพอ จึงมีผลทำให้ผู้เรียนไม่ได้รับประโยชน์จากการใช้แหล่งชุมชน เท่าที่ควร ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมที่ให้นักศึกษาปฏิบัติของอาจารย์ในวิทยาลัยครูกลุ่มภาคเหนือ ซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นการใช้ประสบการณ์จำลองแก่นักศึกษา เช่น การให้อุทพาพนตร์ สไลด์ ฟิล์มสตริป แต่อาจารย์ในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวง ส่วนใหญ่จะเน้นให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์ตรง เช่น ให้นักศึกษาไปติดต่อขอทราบรายละเอียดเกี่ยวกับแหล่งชุมชน สถานที่ที่จะต้องไปศึกษา เมื่อได้ศึกษาแหล่งชุมชนนั้นแล้วก็นำมาอภิปรายกันในห้องเรียน การที่มีความเห็นแตกต่างกันเช่นนี้ อาจสืบเนื่องมาจากอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวง มีความพร้อมในการประกอบกิจกรรมมากกว่า อาจเป็นเพราะอยู่ใกล้กับแหล่งชุมชนหลายๆ ประเภท นอกจากนี้ยังมีโอกาสได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมได้สะดวกและรวดเร็วกว่า และถ้ามีปัญหาเกี่ยวกับการเรียน การสอนแล้ว อาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงยังสามารถจะแสวงหาความรู้ความเข้าใจและข้อเท็จจริงต่างๆ ได้สะดวกกว่า ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วิชัย จันทรเทพา¹¹ และ วรลักษณ์ รัตติกาลชลากร¹² ที่พบว่า ครูสังคมศึกษา

⁹ ทศพร เชาวนดี, เรื่องเดิม, หน้า 111.

¹⁰ ประหยัด สายวิเชียร, เรื่องเดิม, หน้า 83.

¹¹ วิชัย จันทรเทพา, เรื่องเดิม, หน้า 106.

¹² วรลักษณ์ รัตติกาลชลากร, เรื่องเดิม, หน้า 147.

ในส่วนภูมิภาคมักจะประสบกับปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับกิจกรรมที่ให้นักศึกษาปฏิบัติมากกว่าครูสังคมนา
 ในส่วนกลาง

ดังนั้น จากผลการวิจัยที่พบว่า อาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมนาภายในภาควิชาเดียวกันและ
 ระหว่างภาควิชาภายในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงและกลุ่มภาคเหนือ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการ
 ใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนประกอบการสอนวิชาสังคมนาในระดับปริญญาตรีแตกต่างกัน จึงตรง
 กันกับสมมุติฐานที่ได้ตั้งไว้

5. ปัญหาหรืออุปสรรคในการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน

จากการวิจัยพบว่า ปัญหาหรืออุปสรรคในการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนประกอบ
 การสอนวิชาสังคมนา ของอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมนาจาก 5 ภาควิชา ทั้งในวิทยาลัยครูกลุ่ม
 นครหลวงและกลุ่มภาคเหนือ ที่ประสบปัญหามาก คือ แหล่งชุมชนอยู่ห่างไกลจากสถานศึกษา เจ้า-
 หน้าที่ประจำแหล่งชุมชนไม่อำนวยความสะดวกให้ พาหนะในการเดินทางไม่สะดวก และขาดแคลน
 แหล่งชุมชนที่เหมาะสมกับวิชาที่เรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุมาลี วิไลรัตน์¹³ ที่พบว่า
 ปัญหาการสอนวิชาสังคมนาในระดับปริญญาตรีในวิทยาลัยครูส่วนใหญ่ คือ ขาดแคลนแหล่งความรู้
 ในชุมชนที่จะนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอน ขาดแคลนเอกสารทางวิชาการที่จะนำมาใช้ประกอบ
 การสอนวิชาสังคมนาและยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ รัชณี สาตนะรักษ์¹⁴ ที่พบว่า ห้องสมุด
 มีหนังสือสำหรับค้นคว้าอ้างอิงและอ่านประกอบน้อย สำหรับวิธีการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนนั้น
 จากการวิจัยพบว่า ปัญหาส่วนใหญ่มาจาก แหล่งชุมชนมีระเบียบและข้อบังคับในการใช้มากรวมทั้ง
 เจ้าหน้าที่ประจำแหล่งชุมชนไม่อำนวยความสะดวกให้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วรลักษณ์
 รัตติกาลชลากร¹⁵ ที่พบว่า ปัญหาหรืออุปสรรคในการใช้แหล่งชุมชนของครูสังคมนานั้น ส่วน
 ใหญ่มาจากแหล่งชุมชนเองมีระเบียบและข้อบังคับในการใช้มาก ส่วนปัญหาเรื่องช่วงเวลา

¹³ สุมาลี วิไลรัตน์, เรื่องเดิม, หน้า 90.

¹⁴ รัชณี สาตนะรักษ์, เรื่องเดิม, หน้า 120.

¹⁵ วรลักษณ์ รัตติกาลชลากร, เรื่องเดิม, หน้า 149.

ที่ใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่อาจารย์ผู้สอนไม่ค่อยมีเวลาไปใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนเท่าที่ควร เนื่องจากต้องสอนหลายวิชาซึ่งมีเนื้อหาสาระมากจนไม่มีเวลาไปใช้แหล่งชุมชน และอาจารย์ผู้สอนยังมีงานพิเศษอื่น ๆ นอกเหนือจากการสอนและปัญหาเรื่องกิจกรรมที่ให้นักศึกษาปฏิบัติก่อนและหลังการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่คือการขาดการประเมินผลก่อนและหลังการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนและขาดการวางแผนหรือเตรียมการล่วงหน้าอันเป็นผลทำให้การใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะของผู้วิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบความคิดเห็นของอาจารย์ในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงและกลุ่มภาคเหนือ เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนประกอบการสอนวิชาสังคมศึกษาระดับปริญญาตรี ผู้วิจัยเห็นว่า การที่จะปรับปรุงการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนของอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาให้มีคุณภาพยิ่งขึ้นนั้น จำเป็นจะต้องได้รับความร่วมมือจากกรมการฝึกหัดครู ผู้บริหารวิทยาลัย และอาจารย์ผู้สอน ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะข้อคิดเห็นบางประการเพื่อเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนประกอบการสอนวิชาสังคมศึกษาระดับปริญญาตรีในวิทยาลัยครูดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับกรมการฝึกหัดครู

1. กรมการฝึกหัดครู ควรจัดให้มีการปรับปรุงหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาในระดับปริญญาตรีให้รัดกุมและเหมาะสมยิ่งขึ้นโดยให้อาจารย์ที่ปฏิบัติการสอนได้มีส่วนร่วมในการปรับปรุงแก้ไขด้วย โดยเน้นให้อาจารย์ผู้สอนสามารถนำเอาแหล่งชุมชนมาใช้ประโยชน์ต่อการสอนมากที่สุด
2. กรมการฝึกหัดครู ควรปรับปรุงเนื้อหาวิชาสังคมศึกษาในระดับปริญญาตรีให้สอดคล้องกันเพื่อความสะดวกในการใช้แหล่งชุมชนร่วมกัน
3. กรมการฝึกหัดครู ควรสนับสนุนงานผลิตเอกสารและตำราของอาจารย์ผู้สอนในวิทยาลัยครู โดยการพิมพ์ออกเผยแพร่เพื่อเป็นการส่งเสริมความรู้ทางสังคมศึกษา ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

4. กรรมการฝึกหัดครูควรจัดการอบรมหรือสัมมนาทางวิชาการ เพราะจะช่วยให้ อาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาในวิทยาลัยครูได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อนำความรู้ที่ได้รับไปปรับปรุงการสอนวิชาสังคมศึกษาของตนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารในวิทยาลัยครู

1. ผู้บริหารควรให้การสนับสนุนในด้านงบประมาณในการไปใช้ประโยชน์จาก แหล่งชุมชนของอาจารย์และนักศึกษา ตลอดจนอำนวยความสะดวกในการจัดหาอุปกรณ์การสอน หรือวัสดุทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ เช่น การยืมภาพยนตร์มาฉายประกอบการสอน การออกหนังสือ ราชการเพื่อ เชิญบุคคลภายนอกเข้ามาเป็นวิทยากร นอกจากนั้นควรส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การศึกษานอกสถานที่ การไปร่วมกิจกรรมของชุมชน การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ฯลฯ เพราะ เป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนได้ดีขึ้น
2. ผู้บริหารควรสร้างความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน ชุมชนใกล้วิทยาลัย ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา
3. ควรจัดสรรงบประมาณให้กับห้องสมุด เพื่อแก้ไขปัญหาในการขาดแคลนเอกสาร และตำราที่ใช้ในการค้นคว้าวิชาสังคมศึกษา
4. ควรจัดการชุมนุมพิเศษก่อนการเรียนการสอน เพื่อให้นักศึกษาได้เข้าใจโปรแกรม สังคมศึกษาในด้านจุดมุ่งหมาย กระบวนการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลอัน เป็นแนวทาง ที่นักศึกษาจะได้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้องโดยจะ เน้นถึงประโยชน์ของการใช้แหล่งชุมชน เป็นสำคัญ

ข้อเสนอแนะสำหรับอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษา

1. อาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ควรหมั่นค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมและติดตาม ความเคลื่อนไหวทางการศึกษาอยู่เสมอ ควรหาโอกาสเข้าร่วมการอบรมหรือประชุมทางวิชาการ เพื่อ จะนำ ความรู้มาปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น มีการนำเอาเทคนิค การสอนและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ทางการศึกษา มาใช้ในการสอนเพื่อทำให้นักศึกษามีความสนใจ และสนุกสนานต่อการเรียน ตลอดจนการได้รับความรู้ที่ทันสมัยติดตัวไปด้วย
2. อาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ควรส่งเสริมให้นักศึกษาได้ศึกษาหาความรู้และ รู้คุณค่าของการใช้ประโยชน์จากแหล่งความรู้รอบ ๆ ตัวด้วยตนเองมิใช่ยึดตำราเรียน เป็นหลัก เพียงอย่างเดียว

3. อาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ควรปรับปรุงตนเองให้เข้ากับสภาพชุมชน มีความสัมพันธ์และร่วมมือกับบุคคลหลายฝ่าย เช่น วิทยากร เจ้าหน้าที่ประจำแหล่งชุมชน ผู้ปกครอง นักศึกษา รวมทั้งอาจารย์ผู้สอนวิชาอื่น ๆ ในวิทยาลัย เพราะในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่ายเพื่อให้เกิดความสะดวกและความคล่องตัวมากขึ้น

4. อาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน ตามความเหมาะสมแก่โอกาส เช่น การศึกษานอกสถานที่ การเชิญวิทยากรมาบรรยาย การจัดอภิปราย การไปร่วมกิจกรรมของชุมชน การไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน ฯลฯ เพราะจะเป็นประโยชน์ในด้านการเรียนรู้ของนักศึกษา

5. ในการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนทุกครั้ง อาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาอาจมีจุดมุ่งหมายไว้ว่าจะให้นักศึกษารู้อะไร หรือเกิดพฤติกรรมอย่างไร แล้วดำเนินการจัดประเมินผลตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้

6. ก่อนการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชน อาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาควรเลือกใช้แหล่งชุมชนอย่างเหมาะสมเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนมากที่สุด ด้วยการวางแผนอย่างรอบคอบและระมัดระวัง เริ่มด้วยการศึกษาปัญหาหรืออุปสรรค ความคิดเห็นของบุคคลอื่น ๆ ที่เคยใช้แหล่งชุมชนนั้นก่อน เพื่อจะได้รับความสะดวก ไม่เสียเวลา และค่าใช้จ่ายโดยได้ผลไม่คุ้มค่า

7. อาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ควรเก็บผลงานทางการศึกษาแหล่งชุมชนต่าง ๆ ไว้ เช่น เอกสารที่ได้รับแจก ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ รายงานหรือการจัดนิทรรศการต่าง ๆ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการสอนวิชาสังคมศึกษา และค้นคว้าเปรียบเทียบต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนประกอบการสอนวิชาสังคมศึกษาในระดับอื่น ๆ หรือวิชาอื่น ๆ

2. ควรมีการวิเคราะห์หลักสูตรของสภาการศึกษาเกี่ยวกับวิชาสังคมศึกษา โดยสม่ำเสมอ เพื่อให้ทราบข้อบกพร่องและ เป็นประโยชน์สูงสุดแก่การศึกษา